

AYDINOĞLU İSA BEY: BİR BÂNİ, ÜÇ CÂMİ

Cahit TELCİ*

Özet

Aydınolu Beyliği XIV. Yüzyılın başlarında tarih sahnesine çıkmıştır. Bu beylik 1389-90 yıllarında Yıldırım Bayezid'in beylikler üzerine yaptığı sefer neticesinde Osmanlılara tabi olmuştur. 1402 yılında Ankara Savaşı'nı takip eden hadiseler sırasında aile yeniden Aydın sahasına hâkim olmaya çalışmışsa da 1426 yılı itibarıyla Aydınolu Beyliği ve hakim olduğu bölge kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Aydınolu İsa Bey, elimizdeki bilgilere göre 1360 yılı sonrasında, Hızır Bey'in ölümünün ardından beylik tahtına oturmuştur. Vakıf kayıtları Aydınolu İsa Bey adına üç camiden bahsetmektedir. Bunlar Ayasuluğ (bugünkü Selçuk), Birgi ve Keles (bugünkü Kiraz) camileridir. Ancak üzerindeki kitabesinden de Birgi'deki caminin İsa Bey değil Aydınolu Mehmed Bey zamanında yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışma hem bu problemi ortaya koymak hem de bu üç camiye ait 1401 tarihli *tevzinameyi* değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Aydınolu Beyliği, İsa Bey, Birgi, Selçuk, Kiraz, Cami, Tevziname*

Abstract

Aydınolu İsa Bey: A Founder – Three Mosques

The Aydınolu Principality became an actor of history in the early 14th century. It was taken under the Ottoman rule between 1389 and 1390 when Bayezid I operated raids over some Anatolian principalities. After the Ankara War (1402) the Aydınolu dynasty could restore its rule in Aydın and its surrounding area. In 1426, the lands of this principality were annexed by the Ottoman State. The historical sources inform that Aydınolu İsa Bey took the throne in 1360, after the death of Hızır Bey. The foundation records recall the name of Aydınolu İsa Bey together with three mosques; The Ayasuluk (Selçuk) Mosque, The Birgi Mosque and The Keles (Kiraz) Mosque. From the inscription of The Birgi Mosque, it was inferred that this mosque was erected not in the period of Aydınolu İsa Bey but in the period of Aydınolu Mahommed Bey. This article discusses about the conflict between the inscription and the foundation records and evaluates the "*tevziname*" (distribution list) which gives information about the above-mentioned three mosques and was recorded in 1401.

Key Words: *The Aydınolu Principality, İsa Bey, Birgi, Selçuk, Kiraz, Mosque, Tevziname*

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü, MANİSA.

Aydınöğlu Beyliđi¹, XIV. yüzyılın başlarında tarih sahnesine çıkmış, 1389-90 civarında Yıldırım Bayezid'in beylikler üzerine yaptığı sefer ile Osmanlılara tâbi olmuştur. 1402 yılında Ankara savaşı ve takip eden hadiseler sırasında aile yeniden Aydın sahasına hâkim olmaya çalışmış ise de bu süreç çok uzun sürmeyerek, nihayetinde beylik ve mıntika 1426 yılı itibariyle kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

XIV. yüzyılda beyliğin ve hakimiyet sahasının özellikle ticari açıdan son derecede önemli olduğu Aydınöğulları'nın Venedik ve Ceneviz ile yaptıkları ticari antlaşmalardan da anlaşılmalıdır².

Bu özelliğin dışında Aydınöğlu Hanedanı'nın bölgenin imar ve inşasına katkıları, beyliğin hüküm sürdüğu arazide inşa ettikleri ve bir kısmı bugüne kadar ulaşan mimari eserlerden anlaşılmalıdır. Dönemin birçok beylik yöneticileri gibi Aydınöğlu Mehmed Bey ve halefleri mıntıkada birçok eser yapıp bunları güçlü vakıflarla da desteklemişlerdir³.

Vakıf kayıtları, Hızır Bey'in ölümünün ardından 1360 senesi civarında⁴ tahta geçtiği anlaşılan İsa Bey adına inşa edilen üç camiyi anar. Bunlar Birgi, Ayasuluğ (Selçuk) ve Kelos (Kiraz)'tur. Konuya dair elimizde bir tane mufassal defter bulunmaktadır. Kanuni dönemine ait olan bu vakıf defteri İsa Bey vakıflarının başlığı olarak řu ifadeyi kullanır: "*vakf-ı Aydınöğlu İsa Bey 'an cevâmi-i O der nefsi-i Ayasuluğ ve Birgi ve Keles ve Türbe-i O der Birgi'*"⁵

Ancak vakıf kayıtlarındaki bu bilgiler ile tarihi bilgilerimiz Birgi Ulu Camii konusunda uyum sağlamamaktadır. Çünkü çok bilinen bir gerçektir ki Birgi Ulu Camii, İsa Bey tarafından değil, Aydınöğlu Mehmed Bey döneminde H 712/M. 1312-13 yaptırılmıştır⁶.

O halde vakıf kaydı neden Birgi Ulu Camii'ni İsa Bey ile ilişkilendirmiştir? Bu soruya çok açık cevap vermek mümkün olmamakla beraber, caminin vakıflarının İsa Bey tarafından tahsis edilerek, mâli anlamda korumaya ve güvenceye alınmış olması, belki Mehmet Bey'in sağlığında yapılmayan bazı unsurların İsa Bey tarafından yapılmış olması ya da en azından ciddi bir tamir görmüş olması ihtimali ifade edilebilir. Kaldı ki bu cami için ne Aydınöğlu Mehmed Bey ne de Umur ve Hızır Beylerin vakıfları bulunmamaktadır.

¹ Akın 1946

² Zachariadou 1983, 190-216

³ Ersan 1999.

⁴ Akın 1946, 55; Merçil 1991, 241.

⁵ TKGM. KK. TD, nr. 571, s. 35^b.

⁶ Ünal 2001, 78-79

Resim 1: Birgi Ulu Cami

Aydınolu dönemine atıfta bulunan Osmanlı vakıf kayıtları, Mehmed Bey adına yapılmış olan hiçbir camiyi kaydetmez. Bunun yanında onun adına ve muhtemelen kendisi tarafından yapıldığını bildiğimiz sadece bir medrese bulunmaktadır⁷.

Kabul etmek gerekir ki bahis konusu olan Birgi Ulu Camii gibi eserlerin inşası birkaç yıl içerisinde başlanıp tamamlanan bir süreç değildir. Örnek vermek gerekirse Ulu Camii'nin inşa kitabesi 1312-13 tarihli olmakla beraber, minberi ise on yıl sonra, 1322 yılında yapılmıştır. Dolayısıyla caminin bazı unsurlarının, en azından üzerinde 9 Ocak 1334 tarihli kitabesi de mevcut olan cami bitişiğindeki türbenin⁸ Mehmed Bey'in ölümü üzerine, Birgi'de yanında tuttuğu oğlu İsa Bey tarafından yapılmış olması mümkündür.

Bilindiği gibi, Aydınolu Mehmed Bey, tasarruf ettiği araziye oğulları arasında paylaşırken, Ayasuluğ ve Sultanhisarı'nı Hızır Bey'e, İzmir'i Umur

⁷ TK. KK. TD. nr. 571 s. 97^{a-b}; BOA. TD. nr. 35 M, s. 19; Akın 1946, 137; Telci 1999b, 227.

⁸ Ünal 2001, 122.

Bey'e ve Bodamya'yı İbrâhim Bahadır Bey'e ve Tire'yi de Süleyman Şah'a verdiğinde en küçük oğlu İsa Bey'i de Birgi'de kendi yanında tutmuş idi⁹.

Acaba İsa Bey merkezde oturduğu bu yıllarda, gerek babasının gerekse Umur ve Hızır Beylerin tahtı hükümetlerinde, inşa faaliyetlerine başlamış olabilir mi? Sorusunun cevabını verebilmek kolay değildir.

Birgi Ulu Camii'nin inşa edildiği, en azından minberinin yapım tarihi olan 1322 yılında İsa Bey'in kaç yaşında olabileceği sorusuna da açık bir cevap verebilmek güçtür. Ancak İsa Bey'in gerek Birgi gerekse Birgi köylerinden olan Kelos ile çocukluk ve gençlik dönemlerinde irtibatının olduğu muhakkaktır.

Kendisinin 1360 civarında tahta çıkıp 1390 senesinde Osmanlı fethine kadar tahtta kaldığı ve bu tarihten sonra Tire'de oturmaya mecbur edildiği bilinmektedir. Himmet Akın'ın ifade ettiği gibi 1400 senesinden önce vefat etse bile¹⁰ bu sırada kaç yaşında olduğunu ifade edebilmek mümkün değildir.

Ancak, XVI. yüzyıl vakıf kayıtlarının, camiye İsa Bey'in adı ile zikrediyor olması da anlamsız değildir. Bütün bu değerlendirmelerin sonucu olarak, İsa Bey'in Birgi'de babasının yanında bulunduğu yıllarda, bu caminin inşası sürecinde katkısı olduğu muhakkaktır. Kezâ ifade ettiğimiz gibi, başka vakıfları olduğu halde Birgi'deki cami için ne Mehmed Bey, ne Umur Bey ne de Hızır Beylerin vakfı yok iken, İsa Bey'in hayli önemli bir vakfının olması son derecede anlamlıdır.

Kelos İsa Bey Camii'ne gelince; caminin ne zaman yapılmış olduğuna dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Kitabesi de mevcut değildir. Cami asli mimarisi ile bu güne ulaşmamış, muhtemelen XIX. yüzyılda çok köklü bir tamir ve tâdilât geçirmiştir. Caminin minaresi istisna tutulursa, XIX. Yüzyıl mimarisini andırmaktadır.

Ancak metni aşağıda ilave edilecek olan tevzi-nâme, yani vakfiye gereğince, vakfın gelirlerinden yapılan harcamalara ilişkin kayıttan anlaşılacağı üzere, bu caminin inşası Ayasuluğ camiinden daha erken olmalıdır.

Beylikler dönemi cami mimarisinin en önemlilerinden birisi Ayasuluğ/Selçuk İsa Bey Camii'dir¹¹. Üzerindeki kitabede, 9 Şevvâl 776/13 Mart 1375 tarihi bulunmaktadır¹².

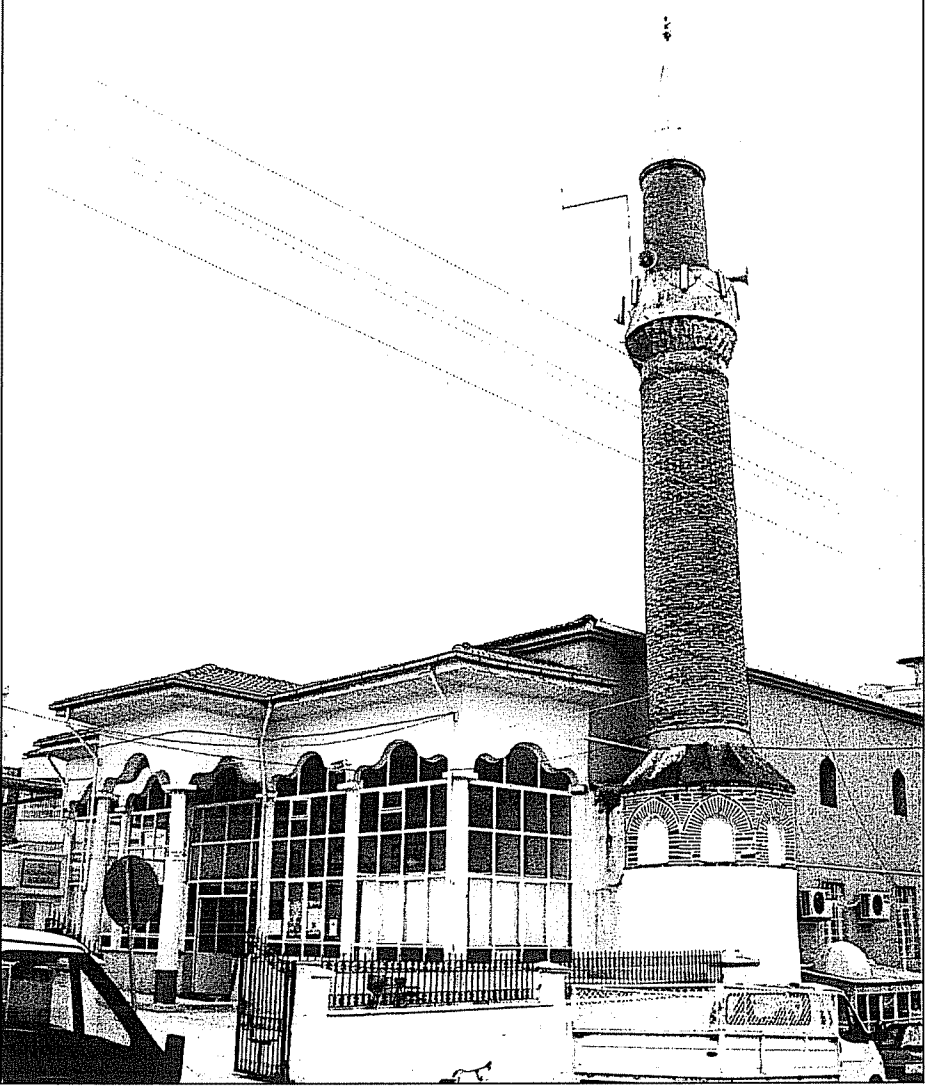
⁹ Akın 1946, 30.

¹⁰ Akın 1946, s. 61.

¹¹ Cami konusunda bkz. Falkener 1862, 153-162; Nieman 1906, 131; *Evliya* 2005, 74-75; Otto-Dorn 1950, 140; Uzunçarşılı 1929, 134; Ogan 1956, 73-80; Bayat 1992, 953; Bayat 1998, 275-281; Bayat 1983, 9-13; Ogan 1927, 37; Tokmak 1985; Duran ve Gökçe 1998, 367-68; Sönmez 1989, 422; Telci 1999a, 216.

¹² Bayat 1992, 953; Bu tarih üzerindeki sorunlar hakkında bkz. Telci 1999a, 68.

Ayasuluğ'un Cuma ya da Ulu Camisi olarak kabul edebileceğimiz bu cami, şehrin sur dışında gelişmeye başlaması ile hemen aynı dönemlere denk gelmektedir.

Resim 2: Kelos (Bugünkü Kiraz) İsa Bey Camii.

Bu caminin inşası ile şehir tamamen sur dışına taşınmamış, ahali bir müddet cuma ve sair ihtiyaçlarını görüp, tekrar kaleye dönmüş olmalıdırlar. Kezâ iç kalenin batı kapısından başlayarak, yamaçlardan aşağıya doğru inen ve bugün toprak kayması ile yer yer kaybolan patika yol, İsa Bey Camii'ne ulaşmaktadır. Bu yol, sur içi ve cami arasındaki bağlantıyı da ortaya koymaktadır.

Resim 3: Ayasuluğ (Selçuk) İsa Bey Camii.

İsa Bey'e izafe edilen bu üç cami hakkında elimizde bulunan en erken tarihli kayıt 13 Haziran-12 Temmuz 1401 (Zilkade 803) tarihine aittir. Bu bilgiyi bize nakleden defter, yaklaşık yüz yıl sonraya, XVI. yüzyılın hemen başlarına ait bir defter¹³ olup bizlere 1401 tarihli kaydın suretini vermektedir.

XVI. yüzyıl başlarında kaleme alınan bu defterin bize naklettiğine göre, İsa Bey'in vakfına ait tevzi-nâme, II. Bayezid döneminde kaybolmuş ve bu tevzi-nâme, *Mevlâna Muhiddin Defteri*'nden yeniden çıkartılmıştır. Dolayısıyla Bayezid dönemine ilişkin bir defter, yaklaşık yüz yıl öncesine ait bir kayıt, bugün mevcut olmayan 1401 tarihli Mevlânâ Muhiddin Defteri'nden aynen nakletmektedir¹⁴.

Aşağıda metni bulunan kaydın çok önemli bir özelliği daha vardır. Osmanlılar, bölgeyi 1390'da ilhak ettiklerinde, bir fetih geleneği uygulaması olarak, mıntıkada bir tahrir yaptırmışlardır. İşte bugün bir sureti elimizde bulunan 1401 tarihli tevzi-nâmenin yer aldığı Mevlâna Muhiddin Defteri, Osmanlıların mıntıkada yapmış oldukları ilk tahririn sonuçlarını ihtiva ediyor olmalıdır.

Dolayısıyla Mıntıkada 1390 sonrasında başlayan ilk tahririn de 1401 yılında Mevlana Muhiddin tarafından tamamlandığını ifade etmek de mümkündür. İlgili tevzi-nâme şöyledir¹⁵:

“...*merhûm Aydınoğlu İsa Bey'in nefsi-i Ayasuluk'da ve Birgi'de ve Kelos'da olan camileri evkafının tevzi'-nâmesi zâyi' olup tevzi'-i cedîde ihtiyaç olduğu sebepten ol vilâyeti yazan fahrü'l-ulemâi'l-kirâm Mevlânâ Muhiddin dâme fazlehu zikr olunan evkâfın mahsûlâtını 89.440 akça yazub bu vech üzere tevzi' eylemiş ki zikr olunan cümle hâsıdan cihet-i tevlîyet öşr alına ve cihet-i mi'mârî yılda 3.640 akça hatib yevmî 6 akça imam 4 akça muarrif 3 akça hoşhâna 2 akça üç nefer müezzîne yevmî 6 akça iki nefer kayyûma 6 akça ser-mahfil 2 akça cüzhân ve hâfız on nefer yevmî 30 akça yirmi nefer cüzhân yevmî [...] akça hâdim-i beytü'l-helâ 1 akça [...] beytü'l-mal 2 akça noktacıya 1 akça el-masârif mine'l-vakfî'l-mezbûr fi cami-i Birgi hatibine yevmî 3 akça imama 3 akça üç nefer müezzîne yevmî 3 akça kayyûm ve türbedâr yevmî 2 akça muarrife 1 akça noktacıya nim akça ser-mahfile 1 akça cüzhânân ve hâfız yedi nefer 9,5 akça cüzhân sekiz nefer 12 akça el masârfü'l- mezkûre fi cami-i Kelos hatibine yevmî 2 akça*

¹³ BOA, TD, 35M. Bu defterin kısmen neşri için bkz. Telci 1999b.

¹⁴ Telci 1999b.

¹⁵ BOA, TD, nr. 35M, s. 11-12.

kayyûma 1 akça müezzine 1 akça nâzır-ı evkaf-ı mezbûra yevmî 6 akça iki nefer câbiye yevmî 4 akça kâtibe yevmî 5 akça [...] deyu tayin ve tevzi edüb tezkere vermiş atebe-i ulyâya arz olundu mukarrer ve müsellemler duttum deyu hükm-i cihan-müta' verdim ve buyurdum ki tahrîren fi şehri zi'l-kaade sene selâse ve semânmiye el- vakt Kelos hatibine hükm sadaka olunmuş ki hatib evvelden 3 akçaya mutasarrıf ola deyu defter-i atikde mestûrdur ve hâliyâ cihet-i mi'mârî ki yılda 3.600 akça kayd olunmuştur emr-i pâdişâhî ile zikr olunan cihet-i mi'mârî ref' olunmuş ve dergâh-ı muâllâdan Hacı Şems ve Mahmud Fakih ve Hacı Bayram Fakih ve Hacı Nurullah ve Muslihiddin ve Hacı Turud devr-hânlar ve cüzhânlar imiş yevmî 1,5 akça cihet tasarrıf eylerlerimiş hâliya mezkûrûn hâfizlar fakirü'l-hâl ve merhamet olub vakfın müsâadesi olduğu sebepten cihetlerine bucuğar dahi zamm edüb ellerine bu hükm-i hümayunu verdim ve buyurdum ki zikr olunan camide berkarâr-ı sâbık cüzhânlar ve devrhânlar olub cihet-i devrhânî ve cüzhânî yevmî ikişer akçaya mutasarrıf ola deyu hükm-i şerîf-i sultânî vermişler tahrîren fi evâsıt-ı saferü'l-muzaffer sene isnâ ve tis'amiye tarihiyle müverrahtır. Sonradan hükm-i şerîf ile vâkî olan bunlardır hânende-i cami-i Birgi fi yevm 2 akça anbardâr fi yevm 1 akça çeltük ve deştvanî fi yevm 1 akça Ayasuluğ Camiinin imamının ciheti 4 imiş 5 olmuş ve Birgi camiinin hatibi ki tevzi-nâmede 3 akça tayin olundu şimdi 2 akça dahi ziyâde ile Hacı Ahmed nâm kimesneye verilmiş yevmî 5 akça".

Yukarıdaki alıntı bizlere İsa Bey tarafından yaptırılan üç camideki görev ve görevliler ile bunların vakıftan almış oldukları ücretleri göstermektedir.

Tevzi-nâme, Birgi ve Keles camilerinin bütün giderlerini teferruatıyla nakletmekle beraber, Ayasuluğ Camii hakkında ise alıntının "Sonradan hükm-i şerîf ile vâkî olan bunlardır" kısmında sadece imamın cihetini nakleder.

Bunun sebebi konusunda, 1375 tarihinde inşa edilen Ayasuluğ camiinde, bu tarihler itibarıyla görevlilerin henüz tayin edilmemiş olması, ya da 1390 sonrasındaki gelişmeler ile bir ilgisinin bulunabileceği ihtimallerini sadece hatırlatmakla yetineceğim.

İsa Bey'in gerek Ayasuluğ, gerekse Birgi ve Kelos'daki câmileri ile Birgi'deki türbesi, aynı vakfın gelirleri ile beslenmektedir. Bu vakıf, Ayasuluğ Kazâsı içerisinde, gelirleri en fazla olan vakıftır. Ayasuluğ'da Çirkince Nâhiyesi'ne tâbi olan Yayla, Ezine, Kızılca, Ulucak, Turgud köyleri ile Ayasuluğ'a bağlı olan Turnacı ve Kuyumcu köylerinin gelirleri bu vakfa aittir. Bu köylerin Kanuni dönemindeki nüfusu şöyledir:

Tablo 1: Vakfa Bağlı Köylerin Kanuni Dönemindeki Nüfusları

Köy	Hâne	Çift	Nim-Çift	Bennâk	Mücerred	İmam	Pir-Malûl-Gaib	Tahmini Nüfus
Yayla	16	-	-	16	2	1	2	97
Cema'ât-i Kefere	2	1	-	1	-	-	-	10
Ezîne	7	-	-	7	-	-	-	35
Kızılca	13	-	-	13	8	-	-	73
Ulucak ¹⁶	18	-	-	18	1	1	3	111
Turgud	12	-	-	13	-	1	-	65
Turnacı	24	2	7	15	5	-	-	125
Kuyumcu	26	4	7	15	12	1	1	152
Toplam	118	7	14	98	28	4	6	668

Kanuni dönemi icmâl muhasebe defterine göre, İsa Bey'in üç camisi için Ayasuluğ Kazâsı'ndaki vakıfların geliri 17.448 akça'dır¹⁷. Vakfın gelir kaynakları içerisinde Birgi Kazâsı'na tabi olan Kelos köyü de bulunmaktadır. Köy, toplam 96 hâne, 17 mücerred, 3 muaf, 3 muhassıl, 1 sâhib-i berât, 1 hatib ve 1 imamdan müteşekkildir. Vakfın Birgi-Kelos'taki gelirleri şöyledir¹⁸:

Tablo 2: Vakfın Birgi-Kelos'taki gelirleri.

Gelir Kaynağı	Hâsıl (Akça)
Karye-i Kelos	14.437
Çeltük 'an nehr-i Keles	51.000
İcâre-i arz-ı bazâr-ı Keles	1.000
İcâre-i Hanut ve Mağaza-i şırgan der nefsi Keles ki muayyen örüsü vardır	12.000
TOPLAM	78.437

Tablo 3: Aydınöğlü İsa Bey Vakfı'nın Kanuni Devrindeki Gelirleri¹⁹

Gelirin Yeri	Miktarı (Akça)
Ayasuluğ Kazâsı'ndaki Gelirler	17.448
Birgi Kazâsı'ndaki Gelirler	78.437
TOPLAM	95.885

¹⁶ Machiel Kiel, bu ismi iki farklı şekilde, Avlucuk ve Avlucık olarak okumuştur. bkz. Ünal 2001, 177. 202.

¹⁷ BOA, TD, nr. 166, s. 416.

¹⁸ TK. KK. TD., nr.571 s.95^a-96^a; BOA, TD, nr. 166, s. 430-431.

¹⁹ BOA, TD, nr. 166, s. 431.

Tablo 4: Aydınoğlu İsa Bey Vakfı'nın Kanuni Devrindeki Giderleri²⁰

Gider	Miktarı (Akça)
Tevliyet	Öşr-i mahsûl
Nezâret fi yevm	8
Hatib-i Birgi fi yevm	5
Hatib-i Ayasuluğ fi yevm	5
Hatib-i Kelos fi yevm	2 ²¹
İmam-ı Ayasuluğ fi yevm	4
İmam-ı Cami-i Birgi fi yevm	3
Müezzîn-i Birgi fi yevm	3
Müezzîn-i Ayasuluğ 2 neferdir fi yevm	6
Müezzîn der Keles fi yevm	2
Mu'arrif-i Ayasuluğ fi yevm	2
Kayyûm-ı Kelos fi yevm	1
Cüzhânân der Ayasuluğ 20 nefer fi yevm	30
Kayyûm fi yevm	1
Cüzhân-ı Birgi	-
Mu'arrif-i Ayasuluğ ²²	2
Kayyûm-ı Birgi fi yevm	3
Kayyûm-ı Ayasuluğ fi yevm	3
Ser mahfil-i Birgi fi yevm	1
Ser mahfil-i Ayasuluğ fi yevm	2
Huffâz-ı Cami-i Ayasuluğ	-
Huffâz-ı Cami-i Birgi 7 nefer fi yevm	9,5
Türbedâr-ı Gazi Umur Paşa fi yevm	2
Noktacı 2 nefer fi yevm	2
Hâdim-i [...] fi yevm	1
Hâdim fi yevm	2
Câbi 2 nefer fi yevm	4
Kâtib-i evkaf-ı mezbur fi yevm	6
Mu'arrif-i Birgi fi yevm	2
Anbardâr fi yevm	2
Deştîvânî-i çeltük fi yevm	1
TOPLAM	9.588+114,5x365=51.380,5

Tablodan da görüleceği gibi, vakfın yıllık resmî geliri, yaklaşık 100.000 akça civarındadır. Harcamalara gelince, tevzi-nâmesine göre, yevmiyeleri

²⁰ TK. KK. TD., nr.571 s. 96^b; BOA, TD, nr. 166, s. 431.

²¹ Mufassalda 3 icmal muhasebede ise 2 olarak kaydedilmiştir.

²² Bu cihet iki defa zikredilmiş bir tanesi Birgi ya da Kelos olmalı.

yazılmamış kalemleri de dikkate alırsak 60.000 akça civarındadır ki, vakfın kasasında her yıl önemli miktarda bakiye kaldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Aydınoğlu sahasının iki tanesi beyliğe başkentlik etmiş olan üç noktasında yapılan bu camilerden Ayasuluğ'daki İsa Bey'in emirliği döneminde inşa edilmiş olmakla beraber Birgi ve Kelos'dakiler ise kendisinin henüz emir olmadığı zamanlara ait olmalıdır.

Yukarıda naklettiğimiz ve XVI. yüzyılın hemen ilk yıllarına ait olan bir defter, bizlere İsa Bey'in camileri için elimizdeki en erken belge olan 1401 tarihli vakıf tevzi-nâmesinin bir suretini vermesi bakımından önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA

a. Arşiv Belgeleri

- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi Tahrir Defteri (TKGM. KK. TD), nr. 571
Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defteri (BOA, TD), 35M, 166.

b. Araştırma Eserleri

- Akın 1946 Himmet Akın, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, İstanbul.
- Bayat 1983 Ali Haydar Bayat, "İsa Bey Camii", *Bilim Birlik Başarı*, 40, 9-13
- Bayat 1992 Ali Haydar Bayat, "Anadolu Beylikler Döneminin En Önemli Eserlerinden Aydınoğlu İsa Bey Camii Kitabeleri", *X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, cilt. 951-960.
- Bayat 1998 Ali Haydar Bayat, "İsa Bey Camii Minberi 1375", *Geçmişten Günümüze Selçuk*, Selçuk Belediyesi Yayınları, İzmir, 275-281
- Duran ve Gökçe 1998 Remzi Duran ve Turan Gökçe, "Ayasuluğ Kitabeleri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Bugüne Selçuk Sempozyumu*, İzmir, 367-374
- Ersan 1999 Mehmet Ersan, "Aydınoğulları Ailesine ait Vakıfların XV-XVI. Yüzyıllardaki Durumu", *Acta Viennasia Ottomanica, Akten des 13. CIEPO-Symposiums (Comite International des Etudes Pre-Ottomanes et ottomanes) vom 21. bis 25. September 1998 in Wien*, Viyana, 85-91.
- Evliya 2005 Evliya Çelebi *Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphânesi 306, Süleymaniye Kütüphânesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphânesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmaların Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizin*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, 9. Kitap, İstanbul 2005
- Falkaner 1862 Edward Falkener, *Ephesus and The Temple of Diana*, London.

- Merçil 1991 Erdoğan Merçil “Aydinoğulları”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDV İA) C. IV, 239-241
- Nieman 1906 Georg Nieman, “Die Seldschukische Bauwerke in Ajasuluk”, *Forschungen in Ephesus I*, Wien 111-131.
- Ogan 1927 Aziz (Ogan), *Efesos-Ayasuluğ Rehberi*,
- Ogan 1956 Aziz Ogan, “Aydinoğlu İsa Bey Camii”, *Vakıflar Dergisi III*, 73-80
- Otto-Dorn 1950 Katherina Otto-Dorn, *Die İsa Bey Mosche in Ephesus*, (İstanbulur Forschungen XVII), Berlin.
- Sönmez 1989 Zeki Sönmez, “Ali b. Müşeymeş”, *TDV İA*, II, 422
- Telci 1999a Cahit Telci, *XV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazâsı*, İzmir (Ege Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Telci 1999b Cahit Telci, “XVI. Yüzyıl Başlarına ait Birgi Kazâsı Evkaf Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XIV*, 203-260
- Tokmak 1985 Yasemin Tokmak, *Selçuk'ta Türk-İslam Eserleri*, İzmir (Ege Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Uzunçarşılı 1929 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitâbeler, Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamid Oğulları Hakkında Malumat*, İstanbul 1347-1929
- Ünal 2001 *Birgi Tarihi, Tarihi Coğrafyası ve Türk Dönemi Yapıları*, Haz. Rahmi Hüseyin Ünal, Ankara
- Zachariadou 1983 Elizabeth Zachariadou, *Trade and Crusade Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, Venetia.

Cahit Telci

